

## MUSTAQILLIK YILLARIDA NAVOIY VILOYATI GO'SHT VA UNI QAYTA ISHLASH SANOATI TARIXI

**Xoliqulov Shuxratjon Boymaxammadovich**  
*Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi*  
 UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0009-0007-9635-1022>

**Annotatsiya:** Maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi davrda mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash borasida olib borilayotgan keng qamrovli islohotlar va ularning ijobiy natijalari tahlil etiladi. Aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari, xususan go'sht va go'sht mahsulotlari bilan ta'minlashning dolzarb masalalari ko'rib chiqilib, Navoiy viloyati go'sht sanoatining mustaqillik yillaridagi rivojlanish dinamikasi, tashkil etilgan korxonalar, erishilgan yutuqlar va mavjud muammolarga bag'ishlangan. Chorvachilik, parrandachilik va baliqchilik sohasidagi o'zgarishlar, xususiylashtirish jarayonlari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari va so'nggi yillardagi o'sish tendensiyalari statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan.

**Kalit so'zlar:** go'sht sanoati, chorvachilik, parrandachilik, baliqchilik, Navoiy viloyati, qayta ishlash, xususiylashtirish.

**Аннотация:** В статье анализируются комплексные реформы, проводимые в Узбекистане по обеспечению продовольственной безопасности страны за годы независимости, и их положительные результаты. На конференции были рассмотрены актуальные вопросы обеспечения населения качественными продуктами питания, в частности мясом и мясопродуктами, а также основное внимание уделено динамике развития мясной отрасли Навоийской области за годы независимости, созданным предприятиям, достижениям и текущим проблемам. На основе статистических данных проанализированы изменения в секторах животноводства, птицеводства и рыболовства, процессы приватизации, меры государственной поддержки, тенденции роста за последние годы.

**Ключевые слова:** мясная

промышленность, животноводство, птицеводство, рыболовство, Навоийская область, переработка, приватизация.

**Abstract:** The article analyzes the comprehensive reforms carried out in the country to ensure food security in the post-independence period of Uzbekistan and their positive results. The current issues of providing the population with quality food products, in particular meat and meat products, are considered, and the dynamics of the development of the meat industry of Navoi region during the years of independence, established enterprises, achievements and existing problems are discussed. Changes in the livestock, poultry and fishery sectors, privatization processes, state support measures and growth trends in recent years are analyzed based on statistical data.

**Keywords:** meat industry, livestock, poultry, fishery, Navoi region, processing, privatization.

### **KIRISH (ВВЕДЕНИЕ) / INTRODUCTION).**

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin olib borilayotgan keng qamrovli islohotlar bugungi kunda iqtisodiy ijtimoiy sohalarda o'zining ijobiy natijalarini bermokda. Ayniqsa, mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash borasida olib borilayotgan ishlar diqqatga sazovordir. Bugungi kunda ham mamlakatimizda sifatli, inson salomatligi uchun xavfsiz bo'lgan iste'mol tovarlari ishlab chiqarishni kengaytirish va aholining ularga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirish, maqbul narxlar bo'yicha keng turdagi oziq-ovqat mahsulotlari bilan xalqimizni to'liq ta'minlash davlatimiz va hukumatimiz oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Aytish joizki, aholini yetarli miqdorda sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash

borasida bir qator qonunlar, farmon va qarorlar, davlat dasturlari qabul qilinib, ularning ijrosi ta'minlanmoqda.

Ma'lumki, muvozanatlashgan ovqatlanishni tashkil etishning muhim shartlaridan biri inson ratsionida tavsiya etilgan fiziologik me'yor darajasida to'liq qiymatli oqsil moddalarining bo'lishi hisoblanadi. Aynan, ana shunday to'liq qiymatli oqsil moddalarining muhim manbai bo'lib go'sht va go'sht mahsulotlari hisoblanadi. Shu sababli ham respublikamizda chorvachilikni rivojlantirishga va shu asosda aholini go'sht va go'sht mahsulotlari bilan to'liq ta'minlashga e'tibor berilayotgani bejiz emas.

**MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION).** Ijtimoiy omillar, ya'ni aholining uzoq-tarixiy rivojlanishi davomida shakllangan urf-odatlar, diniy e'tiqodi kabi ijtimoiy jihatlari u yoki bu tur oziq-ovqat turlarini ishlab chiqarishga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, islom dinida cho'chqa go'shti, iudaizm qoramol go'shti iste'mol qilish mumkin emas. Ayni vaqtda ijtimoiy munosabatlarning globallashib borishi tufayli mintaqaviy oziq-ovqat mahsulotlari dunyoning aksari mamlakatlarida ommalashib bormoqda.

Qator oziq-ovqat sanoati tarmoqlari xom ashyosini uzoqqa tashish rentabelli emas. Xususan, sut, go'sht, baliq va shunga o'xshash mahsulotlar misol bo'la oladi. Ma'lumki, muzlatilgan mahsulotlar o'zining foydalilik darajasini pasaytiradi, shu bois ular bevosita xom ashyo rayonlarida qayta ishlanadi yoki iste'molchi rayonlarida ushbu mahsulotlarni yetishtirish yo'lga qo'yiladi. Masalan, yirik shaharlar atrofida intensiv sut-go'sht, tuxum tayyorlash, issiqxona mahsulotlari yetishtirish va qayta ishlash tashkil etiladi[1].

Ayrim hollarda, mahsulotni qayta ishlovchi korxonalar (konserva, vinochilik, sut va go'sht kombinatlari va boshqalar) faoliyatida o'zaro kelishilgan holda ish olib borilmayotganligi oqibatida birinchidan, ko'pgina qayta ishlash korxonalarining quvvatlari atigi 40-50 foiz va undan ham past darajada foydalanilganligi kuzatiladi. Ikkinchi holatda esa qayta ishlovchi korxonalar mahsulot qabul qilishni yaxshi

yo'lga qo'ymaganliklari oqibatida ko'plab mahsulotlar nobud bo'lishiga yo'l qo'yiladi. Yuqorida ta'kidlab o'tilgan ikkala holatda ham katta zarar ko'radi.

Aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash yomonlashib, mahsulot yetishtiruvchilarning, uni qayta ishlovchilarning daromadlari kamayadi. Shuning uchun ham bugungi kunda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish, tashish, qayta ishlash va sotish bilan bog'liq bo'lgan barcha jarayonlarni kooperatsiya orqali integratsiyalashni rivojlantirish hamda uzluksizligini ta'minlash dolzarb masalalardan biridir[2].

Go'sht sanoati — so'yilgan molni kompleks tarzda qayta ishlovchi sanoat tarmog'i, oziq-ovqat sanoatining muhim sohasi. Go'sht sanoati korxonalarida qoramol, qo'y-echki, parranda, quyon va boshqalar so'yilib, undan go'sht olinadi, go'sht konservasi, kolbasa mahsulotlari, yarim tayyor fabrikatlar (kotlet, chuchvara, pazandachilik mahsulotlari) tayyorlanadi; shuningdek chorvaga yem sifatida ishlatiladigan go'sht va suyak uni, qimmatbaho tibbiy preparatlar (insulin, geparin, lipokain va boshqalar), aminokislotalar, shuningdek, yelim, parranda pari va pati, jelatin ishlab chiqariladi. Respublika go'sht sanoatida Germaniya va Turkiya, Xitoy firmalari bilan hamkorlikda suyakni qayta ishlash, ichak mahsulotlari tayyorlash, yarim tayyor go'sht mahsulotlari, go'shtni qadoqlash va o'rab iste'molga chiqarish bo'yicha tadbirlar amalga oshirildi.

Navoiy viloyati go'sht mahsulotlari bilan aholini ta'minlashda katta imkoniyatlarga ega hudud hisoblanadi. Mustaqillikning dastlabki yillarida viloyatda chorva tuyoq sonining kamayib ketishi go'sht mahsulotlari ishlab chiqarish sur'atining pasayishiga ta'sir ko'rsatdi. 1991-yilda viloyatda go'sht ishlab chiqarish 75 foizga, tuxum 40 foizga bajarilgan. Shu yili qishloq xo'jalik mahsulotlarini davlatga sotish go'sht 85 foizga bajarilgan[3].

1992-yilda Qiziltepa tumanida "Zarafshon" davlat xo'jaligida kolbasa ishlab chiqarish sexi ishga tushirildi[3]. Navoiy viloyati xo'jaliklari ishlab chiqarishida chorvachilik tarmog'i

muhim o'rin tutadi. 1992-yil oxirida viloyat chorvachilik xo'jaliklarida 43968 bosh qoramol, 1417642 bosh qo'y va echki, 1911 bosh cho'chqa, 10520 yilqi, 8843 bosh tuya, 684532 bosh parrandalar mavjud edi. Viloyat bo'yicha o'tgan yili chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish rejalari quyidagicha bajarildi: go'sht ishlab chiqarish yillik rejasi 85 foizga, tuxum 72 foizga bajarildi. Viloyat bo'yicha o'tgan yili chorvachilik mahsulotlari davlatga sotish rejalari quyidagicha bajarildi: go'sht sotish 73 foizga, tuxum 68 foizga bajarildi[4].

1992-yilda viloyat bo'yicha chorva mollarining mahsuldorligi quyidagicha bo'ldi: 10924 bosh buzoq olindi va reja 93 foizga bajarildi. Har bir tovuqda o'rtacha 156 dona tuxum oldi va reja 72 foizga bajarildi. Davlatga topshirilgan mollarning o'rtacha tirik og'irligi 326 kg, so'yilgandan so'ng 251 kg ni tashkil etdi va o'tgan yilgiga qaraganda kam bo'ldi. Mollarni majburiy so'yish ko'rsatkichlari ham oldingi yilga qaraganda ortgan. Jumladan, 134 bosh qoramol, 4957 bosh echki, 733 bosh parranda 7 bosh ot va 17 bosh cho'chqa avvalgi yilga qaraganda ko'p so'yilgan. 1992-yilda viloyat bo'yicha chorvachilik mahsulotlarining tovarlilik darajasi go'shtda 77,5 foizni, tuxumda 89 foizni tashkil etdi[4].

O'zbekistonning barcha viloyatlarida keyingi besh yillikda go'sht sanoati o'zining texnikaviy potensialini tiklab oldi va taraqqiy eta boshladi. Yangi kichik korxonalar va go'shtga dastlabki ishlov berish korxonalari barpo etildi. Mahsulot ishlab chiqariladigan asosiy bo'limlar qurilma va uskunalar bilan jihozlandi. Go'sht tarkibida barcha muhim elementlar tayyor holda bo'lganligi sababli, inson organizmida moddalar almashinuvida ishtirok etadi. Kuzatuvlardan ma'lum bo'lishicha, go'sht miyaga ko'proq ta'sir ko'rsatadi. Miya go'shtdan ko'proq oziq olib o'sadi va rivojlanadi.

"O'zgo'shtsutsanoat" O'zbekiston go'sht va sut sanoati davlat aksionerlik assotsiatsiyasi 1993 yil 3 apreldagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 588-son farmoni va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 6 apreldagi 172-son qaroriga muvofiq tashkil qilingan edi. O'zbekiston go'sht va sut sanoati davlat

aksionerlik assotsiatsiyasi sobiq Qishloq Xo'jaligi Vazirligi tasarrufida bo'lgan va keyinchalik tugatilgan. "O'zgo'shtsutsanoat" ishlab chiqarish birlashmasining huquqiy vorisi hisoblanadi[5].

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan yillarda go'sht-sut korxonalari xususiylashtirilib, mulk egalariga topshirildi. Endi har bir korxona egasi o'zi mustaqil ravishda korxona ishlab chiqarish rejasini tuzib, o'zlari ishlab chiqargan mahsulotni o'zlari sotib, ishlab topgan daromadlarini o'z xohishlariga ko'ra idora qilish huquqiga ega bo'ldilar. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 19 avgust 1996 yildagi 290-son "O'zgo'shtsanoat" davlat uyushmasi korxonalarini xususiylashtirish jarayonini chuqurlashtirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" gi qaroriga qabul qilindi. Navoiy viloyatida 1996-yilda xususiylashtirilgan hissadorlik jamiyatlarida ahvol og'ir bo'lib, go'sht va sut ishlab chiqarish kamayib ketgan edi. Yuzaga kelgan kamchiliklarning oldini olish hamda xususiy tadbirkorlikni qo'llab quvvatlash maqsadida "kim oshdi" savdosi orqali 40 ta firma 24,4 mln so'mga sotildi.

1996-yilda viloyat miqyosida mol va parranda go'shti tirik vaznda 46006 tonna (1995-yilga nisbatan 92,0 foiz), tuxum 26633 ming dona (1995-yilga nisbatan 58,8 foiz) ni tashkil qildi. Qishloq xo'jalik tashkilotlarida har bosh ona tovuqdan 133 dona tuxum olindi. 15914 tonna go'sht sotildi[6].

1996 yilning kuzi juda quruq keldi. Viloyatda chorva qishlovi juda og'ir kechdi. Bu holat esa chorva sonining kamayishi va o'z o'rnida oziq-ovqat masalasida go'sht tanqisligiga olib keldi. Oziq-ovqat sanoati korxonalari aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlabgina qolmasdan, ularning ijtimoiy ahvolini yaxshilashga ham xizmat qiladi. Birgina "O'zgo'shtsutsanoat" uyushma tizimidagi xo'jaliklarda 1996 yilda jumladan, sutni qayta ishlash korxonalarida 4993 kishi, go'shtni qayta ishlash korxonalarida esa 3348 kishi faoliyat olib borib, ularning o'rtacha oylik maoshi 1026 ming so'mdan, 1580 ming so'mgacha miqdorni tashkil etdi[7].

1998 yilda Navoiy viloyatida 320 ta

qoramolchilik fermer xo'jaliklari, 205 ta qo'ychilik fermer xo'jaliklari mavjud edi. Mavjud dehqon va fermer xo'jaliklari ixtiyorida 502 mingdan oshiq qoramol, 824 mingdan oshiq qo'y-echki va 11000 dan ortiq otlar mavjud bo'lib[8], ular tomonidan yetishtirilib berilayotgan go'sht va sut mahsulotlari bilan viloyat aholisini hamda viloyat hududidagi davlat ta'minoti muassasalari va maxsus iste'molchilarni ushbu mahsulotlarga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlab keldi.

2004-yilda Zarafshon shahrida "ELIM-ZARAFShON" xususiy korxonasi, 2012-yilda Navoiy shahrida "ChORVODOR LYuKS BARAKA" xususiy korxonasi, 2013-yilda Nurota tumanida "NUROTA HALOL GO'ShT" xususiy korxonasi tashkil etilib, bu korxona va tashkilotlar qushxonalarda mol so'yish, go'shtga ishlov berish yoki qadoqlash bilan shug'ullanib, viloyatda oziq-ovqatni qayta ishlashda muhim o'rin tutgan.

2007-yilda Navoiy shahrida "NAVOIY GO'ShT KOMBINATI" mas'uliyati cheklangan jamiyati, tashkil etilib, bu korxona go'shtni qayta ishlash bilan shug'ullandi.

Bu davrga kelib kolbasa va yarimtayyor mahsulotlar ishlab chiqarish sohasining texnik jihozlanishi keskin rivojlandi. Go'shtni suyakdan ajratish va laxmlash jarayonlari mexanizatsiyalashgan va yangi konstruksiyali go'sht maydalash mashinalari, kutterlar, vacuum-aralashtirgichlar, uzluksiz ishlovchi shprislarning turi va soni ko'paydi[9].

2004-yilda Navoiy shahrida tashkil etilgan "QO'ShChINOR GO'ShT" xususiy korxonasi kolbasa mahsulotlari ishlab chiqarish bilan shug'ullandi.

Aholining go'sht mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirishda bo'rdoqichilik korxonalarning o'rni katta. Qiziltepa tumanida joylashgan viloyat miqyosida faoliyat olib boruvchi "Zarafshon" bo'rdoqichilik mas'uliyati cheklangan jamiyati viloyatda ushbu mahsulotga bo'lgan talabning katta qismini qondirib kelmoqda.

Ushbu korxona go'sht va go'sht mahsulotlari hamda qorako'l teri ishlab chiqarishga ixtisoslashgan ko'p tarmoqli jamiyat bo'lib, qorako'l qo'ylari va

qoramollarni bo'rdoqilash faoliyatini olib boradi. 1971 yilda bo'rdoqichilik xo'jaligi sifatida tashkil etilgan bu maskanning mulkchilik shakli 2009 yilda MChJga aylantirildi. Mazkur jamiyatda 810 ta yirik shoxli qoramol, 6200 ta mayda shoxli mol mavjud bo'lib, 2009 yilning o'zida 451 ming tonna 2 go'sht yetishtirilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009-yil 26-yanvardagi PQ-1047-son "Iste'mol tovarlarini ishlab chiqarishni kengaytirish va ichki bozorlarni to'ldirish chora-tadbirlari haqidagi" qarori go'sht va sut ishlab chiqaruvchilarga ko'plab imtiyozlar berdi. Masalan, chet eldan olib kelib, ishlab chiqarish uchun ishlatiladigan xomashyo, uskuna va butlovchi qismlar bojxona to'lovlaridan ozod etildi. Qarordagi eng muhim imtiyozlardan biri go'sht va suy mahsulotlari ishlab chiqaruvchilari amaldagi soliq stavkasidan 50 foiz kamaytirilgan holda, foydadan soliq to'lash huquqiga ega bo'ldi[9].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-yil 31-oktyabrdagi PQ-1633-son qarori asosida oziq-ovqat sanoati korxonalari uyushmasini ta'sis etish to'g'risida farmoyish berildi. 2012-yil yanvardan boshlab "O'zgo'shtsanoat" uyushmasi va uning tarkibidagi 80 dan ortiq go'sht va sut ishlab chiqaruvchi korxonalar O'zbekiston oziq-ovqat sanoati korxonalari tasarrufiga kiritildi. Bu esa Respublikamizda go'sht va go'sht mahsulotlari ishlab chiqarishda yangi iqtisodiy bosqichga qadam qo'yilganligidan darak beradi[9].

Viloyatda chorvachilikni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar mavjudligi sababli, 2010-2015 yillarda yirik shoxli qoramollar soni 305,8 foizga, qo'y va echkilar soni 153,4 foizga, parrandalar 156,2 foizga ortdi[10].

2016 yilda yirik shoxli qoramollar 1014,7 foizga (jami 964,2 ming boshni tashkil qilgan) shu jumladan sigirlar 104,3 foizga, qo'y va echkilar 105,1 foizga (2045,8 ming bosh), parrandalar 103,8 foizga ko'paydi. Barcha hududlarda chorvachilik mahsulotlari (go'sht, sut, tuxum) ishlab chiqarishning o'sishi asosan, dehqon va fermer xo'jaliklari hisobiga bo'lib, go'sht ishlab chiqarish 101,0 foizni,

tuxum ishlab chiqarishda 85,5 foizni tashkil etdi[11].

2016 yilda viloyatda yetishtirilgan qishloq xo'jalik mahsulotlarida aholi, shaxsiy yordamchi xo'jaliklarining ulushi yuqori bo'lib, go'shtning 84,5 foizi, parvarishlanayotgan yirik shoxli qoramollarning 83,1 foizi, qo'y va echkilarning 76,0 foizi, parrandalarning 50,8 foizi ularning hissasiga to'g'ri keldi[12].

Mustaqillikning dastlabki besh yilligida deyarli e'tibor berilmagan tizim bu baliqchilikdir. Navoiy viloyati aholisini baliq mahsulotlari bilan ta'minlashda tumanda joylashgan "To'dako'I" baliqchilik xo'jaligining ham o'rni alohidadir[3]. 1997 yilga kelib esa Navoiy viloyat baliqchilik xo'jaligi tizimida 3,3 ming gektar suv havzalari mavjud edi. 1994-1997 yillar mobaynida mazkur suv havzalariga 3,41 mln dona baliq chavaqchalari tashlanib, shundan 516,1 ming donasi ikki yillik o'txo'r baliqlar edi[13].

2011-yilda Navoiy shahrida "NAVOIY AGRO MEAT" xususiy korxonasi, tashkil etilib, bu korxona baliq, qisqichbaqasimonlar va mollyuskalarni qayta ishlash va konservalash bilan shug'ullangan.

Viloyatimiz aholisini go'sht va tuxum mahsulotlari bilan ta'minlashda parrandachilikning alohida o'rni bor. Ma'lumki, mustaqillikning dastlabki yillarida jamoa xo'jaliklarining tugatilishi bilan ular qaramog'idagi parrandachilik bo'limlari ham xususiylashtirilib, nihoyatda qiyin ahvol yuzaga keldi. 1992-yilda Qiziltepa tumanida ikkita parrandachilik fabrikasi aholiga tuxum va tovuq go'shti mahsulotlarini yetkazib bergan[14]. 1996-yilda "Navoiyparranda" aksionerlik jamiyati 27,6 mln so'mlik go'sht va tuxum mahsulotlari ishlab chiqarib, bu o'tgan yilga nisbatan 79,9 foizni tashkil etdi[6]. Ayniqsa, 1997 yilda parrandachilik sanoatida murakkab vaziyat yuzaga kelgan. Ishlab chiqarish ko'rsatkichlarining keskin kamayishi natijasida parrandachilik

fabrikalarining moliyaviy ahvoli yomonlashdi.

Vujudga kelgan vaziyatning asosiy sababi, viloyatimizda mavjud parrandachilik fabrikalarining omuxta yemlarga bo'lgan talabi, miqdor va assortiment bo'yicha viloyat don mahsulotlari hissadorlik jamiyatiga qarashli korxonalar tomonidan ta'minlanishining keskin kamayganligi hamda ularning sifatsizligi va to'yimsizligidir.

Viloyat don mahsulotlari hissadorlik jamiyatiga qarashli korxonalar xom ashyo yo'qligi sababli parrandachilik fabrikalarini omuxta yemga bo'lgan talabini to'liq ta'minlay olmadi hamda ularda ishlab chiqarilayotgan omuxta yemlar o'ta qimmatligi tufayli mahsulot tannarxi pasaymadi, natijada parrandachilik fabrikalari doimiy zarar bilan chiqadigan sohaga aylanib qolgan edi. 2010-yilda Navoiy shahrida "KARMANA-RAXMAT-SAMAT" mas'uliyati cheklangan jamiyati, tashkil etilib, bu korxona uy parrandalari go'shtini qayta ishlash bilan shug'ullangan.

Parrandachilikni rivojlantirish dasturiga asosan 2016 yilda 45 ta parrandachilik subyektlarini tashkil etish loyihalashtirilgan bo'lib, amalda 39 ta (221,4 ming bosh) parrandachilik subyektlari tashkil etildi. Viloyatda parrandachilikni rivojlantirish maqsadida 6,1 mlrd. so'm, shundan 1,5 mlrd. so'mlik bank kreditlari sarflandi[15].

**XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION).** O'zbekiston mustaqillik yillarida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash yo'lida muhim qadamlar tashladi. Qabul qilingan qonunlar va davlat dasturlari aholini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu borada sezilarli natijalarga erishildi. Maqolada Navoiy viloyati misolida go'sht sanoatining rivojlanish dinamikasi ko'rsatib o'tilgan. Dastlabki qiyinchiliklar va pasayishlardan so'ng, sohada yangi korxonalar tashkil etilishi, texnik modernizatsiya va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari natijasida sezilarli o'sish kuzatildi.

#### ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Анимца Е.Г., Территориальные основы местного самоуправления. // Территория и общество. – Пермь, 2007. – С. 4.
2. F.U.Xolmanova. O'zbekistonda yengil va oziq-ovqat sanoati rivojlanish tarixi (Surxondaryo viloyati misolida, 1991-2020 yy.) tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi. Termiz–2022. — B. 65.
3. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 3-ish, 9, 12, 32 varaqlar.
4. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 17-ish, 7-8 varaqlar.
5. O'zbekiston Milliy arxivi, M. 82-jamg'arma, 1-ro'yxat, 32-ish, 2-varaq.
6. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 247-ish, 10, 18 varaqlar.
7. O'zbekiston Milliy arxivi, M. 82-jamg'arma, 1-ro'yxat, 169-ish, 69 -varaq.
8. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 540-ish, 42-varaq.
9. O'zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati: qisqacha tarixi, rivojlanish istiqbollari va muammolari. -T.: "Fan va texnologiya", 2014, -B. 18, 135-136.
10. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 1264-ish, 66-varaq.
11. Navoiy viloyati statistik axborotnomasi, 2016-yil – B. 41.
12. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 1266-ish, 51-varaq.
13. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-293, 1-ro'yxat, 9-ish, 55-varaq.
14. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 4-ish, 3-varaq.
15. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-100, 1-ro'yxat, 1266-ish, 53-varaq.